

El lingüista Jesús Tuson. / GIANLUCA BATTISTA

JESÚS TUSON **Lingüista**

“Accedim a totes les dimensions humanes a través del llenguatge”

FRANCESC VIADEL

Jesús Tuson (València, 1939) és un paio prim i alt com un sant Pau. Llueix un bigoti espès i una llarga cabellera blanca. Més que el d'un lingüista, amb aquells ulls clars i el seu posat elegant, el seu aspecte és correspon potser amb el d'un geògraf aventurer o amb el d'un escriptor un punt enigmàtic criat a mig camí entre dos o tres o quatre mons.

En uns quants segons ens posem gairebé d'acord amb el fet que la ciència a què ell es dedica és com una mena de matemàtica del mot. La idea és cosa meua. El professor deu d'haver-se adonat de seguida que es tracta de la intuïció o de l'atreuiment d'un llec en la matèria, però, és evident que és un home educat, pacient amb els agosarats i, a més, un bon conversador. Llavors s'inclina lleugerament sobre la taula, es mira de reüll el rellotge de polsera i tot seguit es disposa a explicar-se. Ho fa amb una bella precisió. “En algun aspecte”, assegura, “sí que ho és, pensa que ja fa temps que des de la lingüística no s'admet que es pugui fer cap afirmació que no siga contrastada”. Dit així pot semblar que estem a punt d'endinsar-nos en un terreny asprós, diríem que poc apropiat per a persones sensibles. Tuson sap, però, que això no és exactament així i que és justament a través d'aquesta disciplina que en un poema podem descobrir, més enllà de l'emoció primera que ens en provoca la seua lectura, el plaer també de la seua construcció mitjançant els elements del llenguatge. “És ben bé”, assegura contenint l'entusiasme, “com anar a veure Notre-Dame o Santa Maria del Mar. D'acord que ens podem admirar de la seua bellesa, però, si a més sabem arquitectura, llavors encara ens podem emocionar en comprendre de quina manera van resoldre tants problemes, en la manera com van compensar els pesos

d'aquí o d'allà... D'altra banda, la lingüística té uns camins interdisciplinaris fascinants. Hi ha en aquests moments la neurolingüística, útil per a tractar unes afèccions determinades com les afàsies; hi ha la lingüística computacional; la sociolingüística; la psicolingüística; l'antropologia lingüística... M'agrada dir que una de les característiques fonamentals de l'ésser humà és la seua condició lingüística, l'home és *homo sapiens* o *homo loquens* o una mona gramatical amb un diccionari i una sintaxi al cap. Alhora totes les dimensions de l'ésser humà es reflecteixen en el llenguatge i a través d'aquest pots accedir-hi. Diria que la lingüística és la més científica de les humanitats”.

Generós amb tot allò que sap, és evident que gaudeix profunda-

“Diria que la lingüística és la més científica de les humanitats”

ment compartint-ho. Des que va començar a treballar a la Universitat de Barcelona —pels volts de la segona meitat dels setanta— fins ara, no ha fet cap altra cosa que no fóra compartir la seua saviesa. El dia 15 de maig passat impartí la seua darrera classe després d'uns quaranta anys de docència en què només ha gaudit de mig any sabàtic.

Poc podia pensar, quan a vint anys deixà València, que dedicaria tota una vida a l'estudi del llenguatge, dels seus secrets, paranyes, jocs malabars i entremaliadures. Fill d'un linotipista de Nul·les i d'una mestressa d'origen aragonés, va nàixer al número 34 del carrer de la Corretgeria, al barri valencià de la Seu. De casa estant sentia repicar les campanes del Miquelet de la Seu, allà a tocar. Recordava una ciutat grisa,

trista. A casa del pare, com en tantíssimes altres llars de la ciutat, es reservava el valencià només per al moment en què aquest s'empiava. Al carrer, a Pinedo, al Cabanyal..., la llengua era, però, encara la del poble. Un dia descobrí en una biblioteca, fullejant una mena de text religiós, que estava escrit en la llengua del pare. Des d'aleshores ha plogut molt. El distanciament ha hagut de ser inevitable. Tuson defuig parlar de conflictes lingüístics valencians i altres malvolences, perquè no li agrada opinar sense tenir dades. Amb tot, sí que s'atreuix a assegurar que avui en dia Catalunya i el País Valencià viuen “amablement separats”, tot i que amb la felicitat “possibilitat d'algunes trobades”, massa sovint reduïdes a l'àmbit acadèmic. La darrera vegada que visità la seua ciutat de naixença fou en ocasió de l'acte d'investidura com a doctor honoris causa del que està considerat el fundador de la dialectologia moderna catalana, Joan Veny. En el seu discurs el mallorquí rememorà el mestratge de Sanchis Guarner, Moll, Bastardes, Coromines o Badia, entre molts altres. “Les paraules”, assegurà, “no són un mur, ni una frontera, sinó pont, diàleg i companyia”.

A més d'un docent prestigiós, Tuson és també un dels autors de divulgació científica més excel·lents, de més èxit. Ha escrit, entre altres, *El luxe del llenguatge* (1986), *Mal de llengües* (1988) —amb 29 edicions—, *Una imatge no val més que mil paraules* (2001), *Patrimoni natural* (2004) i *Lletres sobre lletres* (2006). Acaba de publicar *Això és (i no és) allò* (Ara llibres, 2008), un petit i entretingut assaig dedicat a les metàfores, diríem que una reivindicació a una figura del nostre llenguatge ben sovint mal vista per alguns sacerdots de l'objectivitat i altres llepafils. Tot seguint l'obra *Metaphors We Live By* del lingüista George Lakoff i el filòsof Mark Johnson, Tuson ens recorda que

vivim envoltats de segons sentits. “Les nostres metàfores”, escriu, “diuen molt sobre com som, sobre els patrons amb què organitzem el nostre imaginari. Per les nostres metàfores ens coneixeran i ens coneixerem”. És evident que aquestes ens permeten entendre el món i alhora expressar-lo. Malgrat la seua importància, molts, déiem, no les podem sofrir. “Compte amb les metàfores! Creen confusió, foscor...”, exclama tot parodiand allò que recorda d'unes recomanacions publicades en el llibre d'estil de TVE. Per a Tuson no té sentit tanta prevenició, malgrat que naturalment coneix el poder de tergiversació que poden tenir o d'ocultació de determinades realitats horribles. Tot plegat, defensa que “formen part substancial de la manera de par-

“Per les nostres metàfores ens coneixeran i ens coneixerem”

lar de la gent en totes les llengües del món”. “Hi ha tot de coses”, prossegueix, “que no es poden dir sense aquestes. El llenguatge és recte i figurat. Les metàfores literàries són elaboracions molt reeixides d'un mecanisme constructiu propi de l'ésser humà. El poeta és poeta, perquè abans és parlant ordinari”. El professor opina que la col·lecció de metàfores que s'emporta el primer premi està continguda en la resposta que un polític va donar als periodistes quan faltaven pocs dies per a començar els Jocs Olímpics i en interessar-se aquests per problemes possibles. El lingüista repeteix lentament la contestació: “Hi ha petites coses a la rebotiga que estem intentant optimitzar”. “Tota una lliçó”, afirma amb un mig somriure, “de llenguatge políticament correcte”.

L'Acadèmia publica el vocabulari del futbol

XAVIER ALIAGA

En el trajecte que va entre la posada en marxa, a través dels mitjans de comunicació públics, de les primeres retransmissions esportives en valencià, i l'actualitat, el públic ha acostumat l'orella a termes com ara “gespa”, “davanter”, “globus” o “travesser”, per esmentar-ne uns quants dels més freqüents. Però han estat vint anys de proves, obstacles i molta incomprensió entre el públic, com recordava un dels veterans del periodisme esportiu en valencià, el periodista de Canal 9 Paco Lloret. Avui, la nostra llengua ja és percebuda per la gent com un instrument habitual i normalitzat de comunicació esportiva. Però mancava el pas de sistematitzar i fixar tota la terminologia relacionada amb el futbol i, fonamentalment, donar-li l'aval i l'aprovació de la institució normativa principal en valencià.

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) ha posat fi a aquesta carència amb l'edició del *Vocabulari de futbol*, un glossari de termes futbolístics coordinat pel president de la secció d'assessorament lingüístic de l'entitat, Josep Lluís Doménech. El llibre, el tercer d'una sèrie de vocabularis específics editats per l'AVL —els primers estigueren dedicats al llenguatge jurídic i el relacionat amb la nàutica—, també ha comptat amb l'assessorament de Juan Mercè Cervera, professor de futbol de la Facultat de Ciències de l'Activitat Física de la Universitat de València.

El resultat, que ha passat per les esmenes i les aportacions de diverses seccions de l'AVL i del mateix plenari, és un reduït, però complet vocabulari amb més de 2.000 termes que dona carta de naturalització a paraules molt introduïdes en els mitjans, és el cas de les esmentades adés, i on es marquen alternatives correctes a castellanismes molt estesos: “fanalet roig” per “farolillo rojo”, “futbet” per “futbito”, “esperó” per “espuela” o “canellera” per “espinillera”, entre altres.

El vocabulari també fixa l'ús correcte de préstecs lingüístics de diferents idiomes, fonamentalment de l'anglès, però també del portugués i l'italià. Així, s'accepta “hat-trick” o “fair play”, encara que es recomanen els termes “triplet” i “joc net”. També es donen com a bons termes com “folha seca”, intradueïble, o “hooligan”, en què es recomana el terme “fanàtic”. Fins i tot hi ha alguna aposta curiosa, com la recuperació del terme “orsai”, una adaptació de l'anglès molt estesa fa unes dècades, amb referència al fora de joc. Un vocabulari, en definitiva, que l'AVL ha editat amb la pretensió que siga útil no sols als mitjans de comunicació audiovisuals, on la presència del valencià sobretot en l'àmbit comarcal és important, sinó també per a clubs, àrbitres i aficionats.